

De staande kroonluchter

EEN NOVELLE

*Met peilloze dankbaarheid aan Jeff en Sue.
Dit gaat niet over jullie.*

Jillian Frisk vond het een verwarrende ervaring als iemand haar niet aardig vond. Hoewel bij nader inzien misschien niet verwarrend genoeg, want ze kwam altijd in de verleiding zich te verplaatsen in het standpunt van haar criticaster. Als ze zich bewust werd van de afkeer van een vrouw – het was altijd een andere vrouw, en dat betekende misschien iets, iets wat op zich niet zo leuk was – voelde ze zich opgelaten, radeloos, vol onbegrip en zelfs een beetje bang. Verlamd. In het bijzijn van een kwaadspreker snakte ze ernaar alles wat kennelijk zo verwerpelijk aan haar was te weerleggen. Maar wat ze ook zei of deed, onopzettelijk bevestigde ze juist de eigenschappen die de ander niet kon verdragen. IJdelheid? Grilligheid? Gemaaktheid?

Want een wezenlijk aspect van niet aardig gevonden worden was dat je je suf piekerde wat het was dat mensen zo tegen de haren in streek. Ze zeiden het zelden in je gezicht, dus bleef je zitten met een uitbottende lijst van verfoeilijke

eigenschappen die *jij voor hen had opgesteld*. Daarom degradeerde Jillian haar kledij van *feestelijk* naar *opzichtig* of zelfs alledaags, en zag opeens hoe haar onconventionele tweedehands ensembles, een en al fluwelen jasjes, brede riemen, strokenrokken, en voldoende sjaals om Isadora Duncan drie keer mee te vermoorden, gezien konden worden als *aandachttrekkerij*. Een heldere, krachtige stem klonk in de oren van afkerigen alleen maar *hard*, en als ze probeerde het volume te onderdrukken om minder aanstoot te geven, werd ze ronduit onhoorbaar, wat ook weer ergerlijk was. Bovendien was ze niet in staat om zich langer dan een half uur muizig en bedeesd te gedragen, want dat voelde al die tijd als Chinese voetbinding van de ziel. Breed gesticuleren als ze geestdriftig werd, was ongetwijfeld *theatraal*. Getroffen door de zoveelste broeierige donkere blik over de tafel ving ze soms haar handen in haar schoot, waar ze fladderden als gekooide vogels. Maar in een moment van onoplettendheid wisten die verdraaide lichaamsdelen altijd weer te ontsnappen en haar servet op de grond te maaien. Haar schaterlach weerklonk in haar eigen oren als *een irritante lach*. (Wat moest je in godsnaam doen aan een irritante lach? Niets meer grappig vinden?) En over alle gruwelijke eigenschappen die ze belichaamde heen legde ze ook nog, puur door de aanwezigheid van iemand van wie ze wist dat hij of zij haar niet kon uitstaan, een extra afstotelijke laag van gespannenheid, schuld bewustheid en laat-ik-mijn-vijanden-maar-te-vriend-houden zelfachterdocht.

Eigenlijk zou Jillian inmiddels beter moeten weten, ze had vaak genoeg het hele gamma van afkeer tot walging (maar zelden onverschilligheid) moeten doorstaan. Als mensen je niet aardig vonden, vonden ze *jóú* niet aardig, als dat tenminste niet te zeer voor de hand ligt. Ofwel, het

probleem was niet een ondefinieerbare combinatie van gewoonten, overtuigingen en karaktertrekken – bijvoorbeeld de gewoonte om tegen een bar te leunen met een vlot vooruitgestoken heup alsof je jezelf sexy vond, overmatig gebruik van het woord *fantastisch*, de misplaatste opvatting dat niet stemmen een politiek statement was, de neiging om bedachtzamer lieden te overvallen met de plotselinge impuls om vanmiddag nog te gaan kamperen en ze het gevoel te geven dat ze spelbedervers waren als ze niet wilden. Nee, het was het totaal dat knaagde, het hele pakket, de essentie waaruit al die feiten voortkwamen. Jillian kon doodstil zitten met haar lippen op elkaar geklemd, en Estelle Pettiford – ook een knutselleidster in het zomerkamp in Maryland waar Jillian een paar seizoenen had gewerkt, die dacht dat kerstbomen maken van telefoonboeken, in juli, een boeiende bezigheid was voor vijftienjarigen – zou nog steeds een hekel aan haar hebben gehad, en gehouden, zelfs als het voorwerp van haar haat tot het einde der tijden geen vin meer had verroerd en geen woord meer had gesproken. Dat was wat Jillian opbrak aan niet aardig gevonden worden: er was geen remedie, geen kans om antipathie te temperen tot, bijvoorbeeld, tolerantie of een gezonde onverschilligheid. Je bestaan alleen al was voldoende om deze mensen gek te maken, en als je zelfmoord pleegde, zou zelfs je zelfmoord hen irriteren. Nog meer *aandachttrekkerij*.

Een makkelijk, standaard advies zou zijn je er niets van aan te trekken. Jaja. Behalve dan dat het onmogelijk was om het feit dat iemand je verfoeide van je af te schudden. Dat was een onmenselijke opgave, want niet alleen werd je door iemand gehaat, je vond het ook nog eens erg dat iemand je haatte terwijl je dat kennelijk niet mocht. Dat je het erg vond maakte je nog haatbaarder. Je onvermogen

om andermans vijandschap te negeren was het zoveelste dat fout aan je was. Want dat was het punt: die snerende, walgende kijk op jou leek altijd meer impact te hebben dan de genegenheid van alle andere mensen die je kostelijk vonden. Je vrienden waren erin gestonken. De tegenstemmers hadden je door.

Zo was daar Linda Warburton, met wie ze een poosje samen rondleidingen gaf in het Stonewall Jackson House en die elke keer dat Jillian in de personeelskeuken sterke koffie brouwde – Jillian maakte alles sterk – redeloos woedend werd omdat ze liever een slappe bak had. Toen Jillian de moeite nam om extra water op te zetten zodat Linda haar eigen beker naar believen kon aanlengen, leek die aanpassing aan ieders smaak de bonkige, voortijdig middelbare vijftwintigjarige alleen maar aan te zetten tot nog woestere walging: Linda diende zelfs een officiële klacht in bij het toeristenbureau van Virginia omdat Jillian Frisk het mutsje van haar kostuum ‘historisch incorrect koket schuin’ had staan. Zo was daar Tatum O’Hagan, het klitterige, wat onnozele huisgenootje uit 1998, die meteen toen Jillian haar intrek nam boezemvriendinnen leek te willen worden – de browniebakkende vertrouwelijkheid werd eerlijk gezegd wel een beetje veel – maar die, toen Jillian een genadig kiertje daglicht tussen hen tweeën opende, haar aanwezigheid zo ondraaglijk ging vinden dat ze een schema ophing met welke avonden de een of de ander gebruik mocht maken van de woonkamer, en op welke uren – verschillende uren – ze mochten koken. En zo was daar de overgedienstige Olivia Auerbach, nog maar twee jaar geleden, net als zij een van de onbezoldigde organisatoren van de jaarlijkse Maury River Fiddlers Convention, die haar ervan beschuldigde dat ze ‘de muzikanten affeilde van hun repetitie’ en ‘de noodza-

kelijkerwijs nederige rol van vrijwilliger overschreed'. (En hoe. Jillian had een knetterende affaire met een deelnemer uit Tennessee, die niet alleen goed kon fiedelen met zijn strijkstok.)

Het kostte Jillian, lang en slank met een dikke bos gewafeld hennarood haar dat tot haar ellebogen stroomde, moeite om onopvallend te zijn, en daar kon ze niets aan doen. Ze wist wel dat ze mooi was, hoewel dat bijvoeglijk naamwoord een uiterste verkoopdatum leek te hebben. Op haar drieënveertigste zou ze waarschijnlijk zijn afgezakt naar *aantrekkelijk*, in voorbereiding op – want na de overgang werden complimenten uniseks – *knap*; goh, ze kon haast niet wachten op *goed geconserveerd*. Dus ze kon dit verbluffend consequent optreden van vrouwelijke vijandschap geloofwaardig afdoen als kattigheid in een catwalkcompetitie. Maar wanneer ze rondkeek in Lexington, dat elk najaar werd overspoeld door fruitige feuten van Washington and Lee University – aan de hand van het feit dat ze elk jaar jonger leken kon ze haar eigen verval bijhouden – was Jillian vaak vol ontzag over de overvloed aan mooie vrouwen in de wereld, die toch niet allemaal voortdurend het doelwit van vijandigheid konden zijn. Integendeel, tijdens haar middelbareschooltijd in Pittsburgh, toen Jillian onhandig was en nog niet op haar gemak met haar lengte, dromden de leerlingen samen rond blonde seksbommen, die vaak profiteerden van een reputatie dat ze vriendelijk en gul waren, puur omdat ze af en toe een glimlach schonken. Haar probleem was niet haar uiterlijk, of niet alleen haar uiterlijk, ook haar haar leek een statement te maken dat ze niet wilde maken. Jillian had haar waarnaar je je moest gedragen.

Achteraf gezien was het dan ook extreem naïef geweest dat ze in de begintijd van social media argeloos foto's van

diverse huisbakken creaties had gepost, verwachtend dat er een paar nietszeggende reacties als ‘Leuk!’ of ‘Super!’ zouden komen – of helemaal geen reactie, wat ook prima was geweest. Toen haar handgemaakte serviesgoed in plaats daarvan reacties uitlokte als ‘Je bent een talentloze amateur’ en ‘Je kunt die wanstaltige gedrochten beter op de vuilnisbelt smijten’, trok Jillian zich terug alsof ze haar hand aan een hete kachel had gebrand. Tegen de tijd dat de commentaren op dit soort media standaard escaleerden tot bedreigingen met verkrachting had ze haar accounts allang opgeheven.

Kennelijk hinderde het sommige types dat Jillian een openlijke hobbyist was. Ze leerde zichzelf in een wufte opwelling bijvoorbeeld een snufje Italiaans, niet omdat ze van plan was naar Rome te gaan, maar omdat ze het mooi vond klinken – het expressieve *mamma mia*-zangerige ervan, de bruisende sprankeling die het zelfs verleende aan *potloodje*: ‘piccola matita’. Maar het was een fase zonder doel, en dat was ook de bedoeling. Voor Jillian was doelloosheid een doel op zich. Het had een paar jaar geduurd voordat ze begreep dat het opbouwen van een carrière haar zoveel moeite kostte omdat ze er geen wilde. Ze was omringd door strebers, en die mochten hun doelen hebben, hun trajecten, hun ambities – hun koortsachtig voortploeteren naar een verre bestemming die in het onwaarschijnlijke geval dat ze er ooit aankwamen onherroepelijk teleur zou stellen. Maar sommige lieden moesten ter plekke van de wereld genieten, in plaats van tijdens de race naar elders almaar door de voorruit te kijken. Dit was minder een normatieve ideologie dan een eenvoudige neiging tot futloosheid of zelfs luiheid; Jillian accepteerde dat opgewekt. Ze was er niet zozeer op uit om anderen te bekeren als wel om zich gewoon niet

meer te hoeven verontschuldigen.

Het was merkwaardig hoe kwaadaardig sommige mensen werden als je geen zin had om 'iets met je leven te doen' terwijl je al iets deed en niet speciaal behoefte had om te veranderen, of als je stralend beweerde dat je 'volkomen doelloos' was, op een toon die duidelijk maakte dat dat niet iets was om je voor te schamen. Jillian had onlangs aan de bar van Bistro on Main gehoord dat het voor een vrouw met een dure opleiding en een achtergrond boven modaal, die ruimschoots 'mogelijkheden' had, 'on-Amerikaans' was om geen speciaal doel te hebben behalve je te vermaken.

Jillian had het soort charme dat sleet. Althans, dat was haar analyse na voldoende romantische diminuendo's. Zelfs voor jongens, met hun sekse die leek te beschermen tegen de volledige anafylactische shock van een allergische reactie, was de overdaad van haar speelse projectjes, die nooit bedoeld waren om naam te maken, of in een galerie te komen, of een recensie in de *Roanoke Times* te krijgen, misschien eerst amusant en zelfs een tikje betoverend, maar uiteindelijk vonden ze haar kinderachtig, of gestoord, of gênant, en trokken de mannen verder.

Op één cruciale uitzondering na.

Ze had Weston Babansky leren kennen toen ze allebei aan Washington and Lee studeerden, tijdens een reeks slecht gegeven colleges Engels. Hun docent was warrig en had de neiging om te mompelen, zodat je niet wist of hij het tegen de studenten had of tegen zichzelf. Ze was onder de indruk geweest van het feit dat Weston – of 'Baba', zoals ze hem doopte toen ze elkaar beter leerden kennen – geen zin had om over Steve Reardons abominabele colleges mee te blaten met de andere studenten, die klaagden dat ze krom moesten

liggen voor dit wijdlopijge, onsamenshangende allegaartje, maar dat met zoveel genoegen deden dat alleen dat al verklaarde waarom ze niet van studie veranderden. Baba was juist vriendelijl. De eerste keer dat ze koffie gingen drinken zei hij tegen Jillian dat eigenlijl, als je goed luisterde, veel van wat Reardon zei behoerlijl interessant was. Het probleem was dat de kwalificatie ‘academicus’ niet inhield dat je een acteur was, en lesgeven was theater. Hij zei dat hij zich niet verbeelde dat hij het beter zou doen, en daar had hij waarschijnlijk gelijl in. Weston Babansky was introvert, bedachtzaam en meed de schijnwerpers.

Omdat ze al onderworpen was aan een veelheid aan antipathieën waardeerde Jillian zijn gevoeligheid – hoewel de man, die drie of vier jaar ouder was dan de meeste van hun studiegenoten, niets zachts of verwijfde had. Zodra hij een mening uitsprak, voelde hij onmiddellijl hoe het was aan de kant van de ontvanger, alsof hij een Wile E. Coyote-geweer met een u-vormige loop afvuurde. Het was een van de vele onderwerpen die ze sindsdien samen hadden uitplozen: hoe onzorgvuldig mensen waren in hun antipathieën, hoe ze ze voor de lol in het rond smeten; hoe mensen tegenwoordig ongedifferentieerd verwensingen alle kanten op sproeiden alsof ze een zuuraanslag pleegden op een vol plein. Pure gemeenheid was een gebruikelijlke vorm van vermaak geworden. Omdat de afkeuring die ze opriep en waarvan ze zich bewust was ongetwijfeld in het niet viel bij de berg achter-haar-rug-spot waar ze niet van wist, werd Jillian zelf steeds terughoudender in het veroordelen van beroemdheden die het verschil nooit zouden merken – popsterren, politici, acteurs, of nieuwe presentatoren, die door hun publieke bekendheid waarschijnlijk loslopend wild waren. Als ze zichzelf hoorde zeggen: ‘O, ik kan hem niet

uitstaan,' hoorde ze onmiddellijk de veroordeling met de oren van het slachtoffer, en kromp in elkaar.

Baba bleek ook uit het noorden te komen, en was wat zijn toekomst betreft evenzeer zoekende. En het mooiste was, ze waren allebei op zoek naar een tennispartner – idealiter eentje die jou niet smalend zou afschrijven op het moment dat een woeste forehand over het hek vloog.

En zie aan, vanaf de eerste slag pasten ze volmaakt bij elkaar. Ze hadden allebei veel tijd nodig om op te warmen, en waardeerden naast kracht ook geestkracht. Ze hadden allebei liever urenlange rally's dan officiële matches; ze sloegen wel echte punten, waarmee ze zouden winnen of verliezen, maar niemand hield de score bij – ook hier weer Jillians doelmatige doelloosheid. Het kon geen kwaad dat Baba mooi was, maar op die bedeesde manier die de meeste mensen over het hoofd zagen, met de pezige, soepele ledematen van een geboren tennisser. Hij was fel en snood op het veld, compromisloos, maar op het moment dat hij van de baan stapte, verdampte zijn killerinstinct. Zijn neiging om woedend te worden op zichzelf vanwege een onnodige fout was Jillians geheime wapen. Nadat drie of vier van zijn backhands achter elkaar het net hadden geraakt, deed hij al het zware werk voor haar: hij versloeg zichzelf. Hij zat ingewikkeld in elkaar, ingewikkelder dan anderen leken te zien, met een slepende neiging tot depressie die hij in zijn algemeenheid toegaf, maar waarmee hij het aanwezige gezelschap nooit actief opzadelde.

Ze vond ook zijn ingehouden sociale ongemak vertederender dan de handigheid van causeurs en bon vivants die feestjes aan de gang hielden door altijd iets te zeggen te hebben. Baba wist vaak niet wat hij moest zeggen, en zei dan maar niets. Ze leerde van hem dat zwijgen niet onge-

makkelijk hoefde te zijn, en sommige van hun rijkste momenten samen waren stil.

Baba was een soort kluizenaar, die er rare uren op nahield en het beste kon werken om vier uur 's ochtends; Jillian had voor de grap gezegd dat zij nooit een punt tegen hem zou scoren als de tennisbanen 's nachts verlicht waren. Zij was van hen tweeën het sociaalst, dus nadat ze zichzelf hadden uitgeput met het heen en weer meppen van ballen was Jillian degene die het leeuwendeel van de verhalen leverde voor hun rituele hoor en wederhoor op een bankje naast de baan. Voor een man was hij ongebruikelijk geïnteresseerd in het ontwarren van de fijne vezels van gevoelens. Zo gebruikten ze elkaar als klankbord over de vrienden en minnaars die kwamen en gingen. Baba was niet verontrust of verbaasd als een van de ouderejaars zo'n hekel had aan Jillians gezelschap dat ze op het moment dat Jillian de woonkamer van hun studentenhuis binnenkwam naar haar eigen kamer terugmarcheerde. 'Je hebt een sterk aroma,' zei hij. 'Sommige mensen houden nu eenmaal niet van ansjovis.'

'Lever,' corrigeerde Jillian met een lach. 'Als ik binnenkom, doet ze eerder of iemand haar een enorme kwak orgaanvlees voorzet – te gaar, korrelig en stinkend.'

Eigenlijk viel het nog maar te bezien welke van de twee snedige dialogen het plezierigst zou blijken: het vraag-en-antwoord op de baan, of het tête-à-tête na afloop. Het ene gesprek leek een voortzetting van het andere met andere middelen. Zoals een snoeiharde slag vanaf de baseline gevolgd kan worden door een dropvolley, kon het gebeuren dat Jillian, onmiddellijk nadat Baba zich op het bankje had afgevraagd of het wel de moeite waard was om zijn studie aan Washington and Lee af te maken (het vak dat hij afronde was computernetwerken, een veld dat zo snel veranderde